

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

БЕСКОРСА Олена Сергіївна

УДК 378.147:373.3.011.3-051:811.111]:004

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Слов'янськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Гаврілова Людмила Гаврилівна,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Шехавцова Світлана Олександрівна,
Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
декан факультету іноземних мов;

доктор педагогічних наук, професор
Семеніхіна Олена Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, завідувач кафедри інформатики;

доктор педагогічних наук, професор
Стрельников Віктор Юрійович,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, професор кафедри спеціальної освіти і соціальної роботи.

Захист відбудеться 22 вересня 2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька обл., вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитись на сайті <http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/vch-rada-soc-pedagog/povidomlenya-spes-vchena-rada> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, м. Слов'янськ, Донецька обл., вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 20 серпня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. М. Курінна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Динамічний розвиток сучасного суспільства на тлі його цифрової трансформації зумовлює зміну способів взаємодії між людьми, комунікації, навчання і генерування нових знань. Вироблення нових правил поведінки в цифровому середовищі, нові принципи взаємодії, трансформація ціннісних орієнтацій є результатом масштабного використання цифрового контенту та запровадження цифрових технологій. Цифровізація є також однією із сьогочасних тенденцій розвитку освітньої сфери, що спричиняє нові виклики перед закладами вищої педагогічної освіти щодо підготовки фахівців, конкурентоспроможних, компетентних, здатних навчатися впродовж життя, ефективно здійснювати професійно-педагогічну діяльність на рівні світових стандартів.

Підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи має також урахувати тенденції цифровізації, оскільки Концепція Нової української школи в своїй основі передбачає формування інформаційно-цифрової компетентності учнів і не може бути повноцінно реалізованою без сформованості вмінь майбутніх учителів щодо пошуку, обробки, розповсюдження інформації, розроблення цифрових освітніх ресурсів, організації ефективної комунікації, етичного та правового поведіння в цифровому просторі.

Професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи наразі набуває особливої актуальності, оскільки, по-перше, вивчення іноземної мови з першого року навчання в початковій школі є пріоритетом мовної політики Європейського Союзу, по-друге, англійська мова визнана засобом міжнародного спілкування й розширення міжнародних зв'язків, по-третє, англійська мова є однією із сфер, що дозволяє ефективно застосовувати сучасні цифрові технології.

Основними законодавчими підвалинами цифрової трансформації освітньої системи в Україні стали: «Концептуальні засади розвитку електронної освіти» (2013), Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом (2014), Закон України «Про вищу освіту» (2014), «Цифрова адженда України – 2020» (2016), Концепція Нової української школи (2016), Закон України «Про освіту» (2017), «Положення про національну програму інформатизації» (2020), Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» (2020), «Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» (2021), «Рамка цифрової компетентності для громадян України» (2021), «Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» (2021).

Євроінтеграційні процеси, активне впровадження європейських норм та стандартів у освіті та науці, що наразі є ключовим вектором реформаційних процесів вітчизняної освіти, вимагає врахування основних положень нормативно-правових документів Ради Європи та Європейської Комісії, що мають здебільшого рекомендаційний характер, однак виступають орієнтирами розвитку сучасного суспільства: «Цифрова адженда Європи» (Digital Agenda for Europe) (2010), «Стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання» (Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth) (2010), «Рамка цифрової компетентності для

громадян» (DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens) (2016), «Рамка цифрової компетентності педагога» (DigComEdu) (2018), «План дій щодо цифрової освіти» (Action Plan for Digital Education) (2020).

Проблеми цифровізації освіти, запровадження цифрових технологій у навчальний процес на різних ступенях та рівнях освіти висвітлено в дослідженнях Н. Бахмат, В. Бикова, Л. Гаврілової, А. Гуржія, Р. Гуревича, М. Жалдака, С. Карплюк, Л. Карташової, В. Кухаренка, М. Лещенко, С. Литвинової, Н. Морзе, О. Овчарук, Л. Панченко, Л. Петухової, В. Прошкіна, З. Рябової, С. Семерікова, О. Співаковського, О. Спіріна, Я. Топольник, І. Хижняк, М. Шишкіної, А. Яцишин та ін.

На сьогодні вітчизняними науковцями напрацьовано значний досвід реалізації дистанційного навчання (О. Будник, С. Домбровська, Л. Карташова, В. Кухаренко, В. Любарець, Ю. Машбиць, А. Міненко, Н. Морзе, О. Муковіз, В. Олійник, С. Сисоєва, Є. Смирнова-Трибульська та ін.).

Аналіз наукових досліджень демонструє, що сучасною тенденцією цифровізації освіти є використання електронних освітніх платформ, що запроваджуються для організації дистанційного навчання здобувачів освіти. Серед іноземних науковців цей напрям досліджують А. Bates, С. Bouras, М. Brown, М. Cacheiro-González, R. Fernández, М. Piotrowski та ін.

Грунтовні наукові розвідки вітчизняних дослідників присвячено вивченню концептуальних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи та формуванню їхньої професійної компетентності: В. Андрієвська, Н. Бібик, Л. Гаврілова, А. Дрокіна, Л. Коваль, Є. Лодатко, В. Олійник, Л. Петухова, О. Савченко, О. Семенов, С. Стрілець, І. Хижняк, Л. Хомич, М. Шишкіна та ін.

Історико-педагогічний аналіз становлення іншомовної освіти та підготовки майбутніх учителів іноземних мов виконано В. Безлюдною, Н. Бориско, І. Волотівською, О. Лосєвою, І. Костіковою, Л. Кравчук, Т. Литнєвою, О. Місечко, М. Матис, О. Околовичем, А. Штепурою та ін.

Різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відображені в роботах О. Бігич, Т. Зубенко, О. Кміть, С. Ніколаєвої, І. Пінчук, С. Роман, М. Сідун, О. Троценко (формування методичної компетентності); І. Костікової, Л. Морської, О. Рогульської (запровадження інформаційних технологій у професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов); А. Соломахи (формування цифрової компетентності майбутніх учителів іноземних мов початкової школи); Л. Гусак (підготовка майбутніх учителів початкової школи до асоціативного навчання іноземних мов молодших школярів); І. Самойлюкевич (формування комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови початкових класів); С. Шехавцової (формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов).

У наукових розвідках останніх років репрезентовано низку питань, дотичних до проблеми дослідження, зокрема: формування професійної (професійно-педагогічної) культури (Л. Гончар, В. Гриньова, В. Стрельников, С. Стрілець та ін.), інформаційної (інформаційно-цифрової, цифрової) культури (О. Базелюк, Н. Воронова, О. Глушак, С. Лазоренко, Н. Ничкало, В. Олійник, Є. Пінчук, З. Рябова, С. Сисоєва та ін.).

Проблеми цифровізації вищої педагогічної освіти, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у професійну підготовку вчителів досліджують іноземні вчені C. Basset, A. Bates, A. Brown, J. de L. Ferreira, G. Gavaldon, J. Gutierrez-Castillo, M. Hofer, J. Hung, A.-M. Hunt, E. Instefjord, J. Koskinen, R. Krumsvik, D. Krutka, J. Lavonen, A. Martin, S. Merk, P. Mishra, E. Natano, A. Olofsson, F. Orhan, M. Pegrum, M. Pierson, M. Pimentel, Y. Punie, N. Strudler, E. Vazquez-Cano, V. Vitthal, Z. Yildirim та ін.

Результати наукових пошуків дали змогу зафіксувати низку *суперечностей*, що виникають між вимогами суспільства до підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи та результатами їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти України:

- між виникненням нового поняття «цифрова культура», зростаючою потребою на рівні держави її формування серед молоді та обмеженістю теоретичних надбань щодо сутності і структурно-компонентного складу цього поняття в теорії професійної освіти;

- між необхідністю розвитку цифрового складника професійної культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи та відсутністю науково обґрунтованих підходів щодо створення цілісної системи формування цифрової культури в процесі професійної підготовки;

- між стрімким розвитком цифрових технологій та неготовністю майбутніх учителів англійської мови початкової школи до їх використання в освітній та подальшій професійній діяльності;

- між розширенням можливостей використання сучасних цифрових технологій і недостатньою розробленістю методичного супроводу щодо їх застосування майбутніми вчителями англійської мови початкової школи в умовах освітнього процесу та професійної діяльності.

Виявлені суперечності й науково-практичні потреби їх розв'язання, а також урахування недостатньої дослідженості означених вище проблем та доцільності їх розроблення зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **«Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» в межах комплексної теми дослідження «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації – 0115U003313), а також проєкту «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті» (620354-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) за напрямом Jean Monnet Module програми Erasmus+. Тему дисертаційної роботи затверджено Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 8 від 30 червня 2020 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Предмет дослідження – система формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних засад, розробці та експериментальній перевірці ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Відповідно до предмета та мети дослідження сформульовані такі **завдання**:

1. Розкрити сучасний стан цифрової трансформації суспільства та освіти, проаналізувати нормативно-правові документи, що визначають ключові напрями цифровізації освіти.

2. Проаналізувати сутнісні характеристики основних дефініцій дослідження, визначити зміст поняття «цифрова культура майбутнього вчителя англійської мови початкової школи», охарактеризувати його структурно-компонентний склад.

3. Вивчити особливості професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в історичній ретроспективі та на сучасному етапі реформування вітчизняної системи освіти.

4. Здійснити аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи та виокремити провідні тенденції.

5. Теоретично обґрунтувати та змодельовати систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

6. Розробити навчально-методичне забезпечення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

7. Діагностувати рівні сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи на основі виокремлених критеріїв та показників, схарактеризувати етапи впровадження змодельованої системи.

8. Експериментально перевірити ефективність системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, проаналізувати результати її впровадження.

Концепція дослідження полягає в оновленні підходів та вимог до професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що зумовлено впливом цифрових трансформацій на всі сфери життєдіяльності суспільства, реформуванням системи освіти в Україні, інтеграцією в європейський освітній простір. Вагомого значення в цьому процесі набуває широке запровадження цифрових технологій в освітній процес, формування індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента, розширення способів здійснення комунікативної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Основні концептуальні положення визначають стратегію й тактику розробки наукової проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що ґрунтуються на методологічному, теоретичному й практичному концептах.

Методологічний концепт визначає превалювання системного, культурологічного, холістичного, аксіологічного, особистісного, праксеологічного, ресурсного, середовищного, компетентнісного *підходів* у їх інтегральній єдності із *принципами*: загальнодидактичними (науковості, систематичності та послідовності, інтеграції теорії і практики, свідомості й активності, міжпредметних зв'язків, критичного самооцінювання, самовдосконалення й саморозвитку), специфічними (принцип відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності,

візуалізації засобами цифрових технологій, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, принципи дистанційного навчання). Одна із провідних ідей дослідження полягає в обґрунтуванні потреби в залученні до процесу формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи психолого-педагогічних теорій навчання (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм, коннективізм, теорія саморегульованого навчання).

Теоретичний концепт дослідження забезпечено положеннями провідних педагогічних теорій, що надало змогу визначити сутність основних дефініцій дослідження, а саме: поняття *цифрової культури* як системну сукупність якостей особистості, що характеризується усвідомленням власних інформаційних потреб, прагненням до здійснення пошуку інформації, виконанням активних дій щодо її обробки та використання, знаннями, уміннями і практичним досвідом використання інформаційно-комунікаційних технологій, правилами та нормами поведінки в цифровому середовищі; поняття *цифрових технологій* як засобів навчання будь-якого типу, що зберігаються на цифрових носіях, розповсюджуються через інформаційні мережі, відтворюються на електронних технічних приладах; поняття *цифрового контенту* як видів інформації (текст, графіка, звук, аудіо, відео), що представлена в цифровому форматі, може зберігатися та розповсюджуватися в мережі Інтернет; поняття *цифрової комунікації* як обміну повідомленнями в онлайн-середовищі з використанням різних цифрових технологій (відеозустрічі, телефонні дзвінки, електронне листування, месенджери, форуми, чати, вебсайти тощо). Уточнення вихідних дефініцій уможливило розуміння проблеми дослідження, проведення аналізу фактів і явищ, на основі яких визначено поняття цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Розроблено систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що складається з концептуально-цільового, змістового, технологічного, оцінно-рефлексивного блоків. Результатом реалізації системи є позитивна динаміка в рівнях сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, яка визначається як сукупність особистісних якостей фахівця, що характеризуються усвідомленням цінностей цифрової епохи та власних потреб в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, практичним досвідом використання цифрових технологій для ефективної цифрової комунікації під час реалізації професійної діяльності, у тому числі англійською мовою як засобом розширення сфери професійної взаємодії в сучасному цифровому світі.

Практичний концепт системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи забезпечено:

– оновленням змісту навчальних дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, зокрема загально-методичного курсу «Методика навчання іноземної мови (англ.)» підготовки здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, навчальних дисциплін професійної спрямованості «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням»; розробленням та запровадженням дистанційного курсу «Цифрова комунікація в освіті», розміщеного на LMS-платформі Moodle, що дозволило

забезпечити усвідомлення цінностей цифрової комунікації, особливостей її організації та здійснення, розвиток навичок комунікативної поведінки в цифровому середовищі та нетикету, нетворкінгу, реалізувати принципи комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, принципи дистанційного навчання;

- розробленням та застосуванням навчального посібника «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі» з рекомендаціями щодо практичного застосування цифрових технологій, зокрема цифрових освітніх ресурсів різних типів та цифрового контенту в навчанні англійської мови дітей молодшого шкільного віку;

- визначенням педагогічних умов формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, серед яких: оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створення вебсередовища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації;

- виокремленням комплексу методів формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, серед яких загальнодидактичні (проектні, проблемно-пошукові, інтерактивні, творчі) та специфічні (цифрової візуалізації, CLIL, ТРАСК, електронного портфоліо).

Практична реалізація теоретично обґрунтованої та розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи передбачала дотримання відповідних етапів (аналітико-констатувальний, змістово-організаційний, діагностико-результативний) її впровадження і спрямовувалася на кінцевий результат – підвищення рівня цифрової культури майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) як визначального чинника їхнього професійного розвитку на сучасному етапі цифрової трансформації освіти.

Для досягнення поставленої мети й виконання завдань на різних етапах наукового пошуку використано комплекс **методів дослідження**:

теоретичні: системний теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної, лінгвістичної літератури, дисертаційних робіт з проблеми дослідження, нормативно-правових та законодавчих документів для визначення поняттєво-термінологічного апарату; вивчення й узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду з питань цифровізації освіти та професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи; моделювання для графічного зображення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи;

емпіричні: діагностичні (педагогічне анкетування, бесіди, експертне опитування, тестування, спостереження за процесом використання цифрових технологій і створення електронних освітніх ресурсів); педагогічний експеримент для з'ясування ефективності розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи;

статистичні методи: кількісний та якісний аналіз і перевірка достовірності результатів експериментальної роботи, реалізовані з використанням методів експертного оцінювання якості розробленого інструментарію, показників коефіцієнта α Кронбаха для визначення внутрішньої узгодженості розробленого інструментарію, t-критерію Стюдента для перевірки статистичної значущості результатів наукового дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягають у тому, що *вперше:*

- теоретично обґрунтовано та розроблено систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи як цілісну, керовану сукупність блоків (концептуально-цільового, змістового, технологічного, оцінно-рефлексивного), що враховує потреби та вимоги цифровізації освіти, зокрема збільшення ваги дистанційного навчання, концептуальні зміни, спричинені впровадженням Нової української школи, з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова);

- схарактеризовано педагогічні умови реалізації системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи (оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створення вебсередовища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації);

- розроблено періодизацію професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що включає такі етапи: прелімінарний (1805–1930), реформаційно-пошуковий (1931–1947), науково-пошуковий (1948–1983), експериментальний (1984–1990), інформаційно-реформаційний (1991–1999), євроінтеграційний (2000–2016), цифровий (2017 – до тепер);

уточнено:

- сутність понять «цифрова компетентність», «цифрова грамотність», «інформаційна культура», «кіберкультура», «цифрові технології», «цифрова комунікація», «цифровий контент», «цифрова культура майбутніх учителів англійської мови початкової школи»;

- структуру цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи в єдності чотирьох компонентів: мотиваційно-аксіологічного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, рефлексивного;

- специфічні принципи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи (принцип відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації засобами цифрових технологій, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання);

- специфічні методи формування досліджуваного педагогічного явища (цифрової візуалізації, CLIL, TRACK, метод електронного портфоліо);

- критерії та показники діагностування рівнів сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи;

удосконалено форми і методи професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта з використанням цифрових технологій; діагностичний інструментарій вимірювання сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи;

набули подальшого розвитку наукові уявлення про: методологічні підходи до сучасної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи з урахуванням специфіки їхньої професійної діяльності та застосування цифрових технологій; модернізацію підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в умовах цифрової трансформації освіти, зокрема зміст, форми та шляхи здійснення цифрової комунікації.

Практичне значення дослідження визначено розробленням і впровадженням у практику роботи закладів вищої педагогічної освіти системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Розроблено навчально-методичне забезпечення означеної системи, до якого ввійшли:

- дистанційний курс «Методика навчання іноземної мови (англ.)», розміщений на LMS-платформі Moodle ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», що дозволяє майбутнім фахівцям спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) набутти теоретичних знань та практичних навичок ефективного використання цифрових технологій в освітньому процесі початкової школи;

- дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням», розроблені на базі LMS-платформи Moodle ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та націлені на опанування вмінь використовувати цифровий іншомовний контент, трансформувати його, змінювати обсяг та форму подальшого пред'явлення;

- дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті», створений з метою надання теоретичних знань та практичних навичок з академічної міжкультурної комунікації в умовах цифрового середовища;

- цифровий портал «Початкова школа: навчання впродовж життя» як цифрове середовище професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта, що є відкритим цифровим простором реалізації системи

формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи;

– навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі» з рекомендаціями щодо практичного застосування цифрових технологій та створення цифрових освітніх ресурсів навчання англійської мови в початкових класах.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес таких закладів вищої освіти: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (довідка №01-28/666 від 28.05.2021 р.), Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка №68-21-313/1 від 18.05.2021 р.), Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (довідка №132 від 03.06.2021 р.), Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка (довідка №961 від 28.05.2021 р.), Бердянський державний педагогічний університет (довідка №57-01/683 від 10.06.2021 р.), Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (довідка №17 від 17.06.2021 р.), Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка №01-13/337 від 24.05.2021 р.), Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини (№903/01 від 23.06.2021 р.).

Особистий внесок здобувача в працях, опублікованих у співавторстві, полягає в: розробленні ідеї та структури видання, описі структури та вимог щодо оформлення курсових робіт з методики навчання англійської мови в початковій школі, укладанні переліку тем курсових робіт [4]; аналізі цифрових освітніх ресурсів, що використовуються на уроках англійської мови в початковій школі [6]; проведенні аналізу ключових понять дослідження, здійсненні огляду методичної літератури з питань упровадження технології динамічного читання, розробленні вправ для формування читацької компетентності молодших школярів [17]; огляді психолого-педагогічної та науково-методичної літератури вітчизняних та іноземних авторів, визначенні бар'єрів, які виникають під час вивчення іноземної мови, та характеристики шляхів їх подолання в умовах сучасних закладів вищої освіти [18]; узагальненні зарубіжного досвіду щодо створення відкритого електронного середовища підготовки вчителів початкової школи [19]; визначенні ключових форм цифрової комунікації в освіті [24]; визначенні умов формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи, розробленні опитувальників для проведення експерименту щодо ефективності впровадження праксеологічного підходу в практичну підготовку майбутніх учителів початкової школи [27]; виявленні тенденцій розвитку та виокремленні критеріїв періодизації становлення медіаосвіти в Канаді, характеристики різних видів медіазасобів [28]; виокремленні та аналізі функціональних особливостей цифрового освітнього середовища майбутнього покоління, характеристики кластерів цифрового простору підготовки майбутніх учителів початкової школи [29]; обґрунтуванні актуальності проблеми розроблення дистанційних курсів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, аналізі науково-теоретичних джерел щодо визначення підходів та принципів впровадження дистанційного навчання [30]; аналізі англомовних

літературних джерел, інтерпретації результатів теоретичних розвідок з проблеми формування трансмедійної компетентності майбутніх учителів початкової школи [31]; визначенні сутності методу предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), теоретичному аналізі досліджень, розробленні технології впровадження методу предметно-мовного інтегрованого навчання в підготовку майбутніх учителів англійської мови початкової школи [32]; аналізі нормативно-правових документів і наукових джерел, класифікації комп'ютерних технологій [38]; визначенні сутності сучасної цифрової комунікації, окресленні ефективних форм освітньої цифрової комунікації [40]; теоретичному обґрунтуванні актуальності розробки нового типу цифрових освітніх ресурсів, що відповідають концепції цифрового навчального середовища наступного покоління, укладанні опитувальників для визначення ефективності запровадження цифрового освітнього порталу [49].

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження доповідалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях, теоретичних і методичних семінарах кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (упродовж 2015–2021 рр.); на науково-практичних конференціях, форумах, круглих столах, симпозиумах, семінарах різного рівня, зокрема: *Міжнародних* – «Proceedings of Academic Science» (Софія, Болгарія, 2014), «Мир языков: ракурс и перспектива» (Мінськ, Білорусь, 2015), «Педагогіка і сучасні аспекти фізичного виховання» (Краматорськ, 2015), «Подготовка учителя начальных классов: проблемы и перспективы» (Мінськ, Білорусь, 2016), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2016), «Проблеми фахової підготовки вчителя початкової школи в контексті становлення нової української школи» (Київ, 2016), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (Львів, 2017), «Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку територій» (Ополе, Польща, 2017), «Рідне слово в етнокультурному вимірі» (Дрогобич, 2017), «Сучасна початкова освіта: проблеми, теорія, практика» (Дрогобич, 2017), «Social and Economic Aspects of Education in Modern Society» (Варшава, Польща, 2018), «Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій» (2017, 2018, 2019, 2020), Міжнародний інформаційний тиждень програми ЄС Еразмус+ в Україні (Київ, 2019), «Innovative Environments for Strengths-Based English Teaching & Learning» (Слов'янськ, 2019), Освітній симпозиум «Роль освіти в епоху дезінформації та технологічного прогресу» (Київ, 2019), The International Conference on History, Theory and Methodology of Learning (Кривий Ріг, 2020), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2020), II International Education Forum «Best Educational Practices: Ukraine, Europe, World» (Київ, 2021), «Advances in Economics, Law and Education Research» (Київ, 2021), «Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти» (Чернігів, 2021), IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (Нур-Султан, Казахстан, 2021), Virtual International Conference on Teaching and Learning Democracy in Primary School and in Teacher Education (Драммен, Норвегія, 2021), «Проблеми та шляхи реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті» (Харків, 2021); *Всеукраїнських* – «Інформаційно-

комунікаційні технології у формуванні фахових компетентностей учителів початкових класів: реалії та перспективи» (Слов'янськ, 2014), Всеукраїнський науково-методичний семінар з сучасних проблем методики викладання іноземних мов, лінгвістики та перекладу «Мовна освіта в європейському контексті» (Слов'янськ, 2017), «Інновації в освіті та педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2017), «Теоретико-практичні проблеми використання математичних методів і комп'ютерно-орієнтованих технологій в освіті та науці» (Київ, 2018, 2021), «Перспективні напрями сучасної науки та освіти» (Слов'янськ, 2019, 2020, 2021), Всеукраїнський науково-методичний семінар «Методика викладання європейської інтеграції» (Глухів, 2020), «Психолого-педагогічні аспекти творчості Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2021), «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку» (Черкаси, 2021), «Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти» (Чернігів, 2021).

Публікації. Основні положення дисертаційної праці відображено в 51 публікації (із них 36 одноосібних), зокрема: 1 одноосібна монографія; 1 розділ колективної монографії; 4 навчально-методичних посібника; 18 статей в наукових фахових видання України; 8 статей в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз Web of Science і Scopus; 19 публікацій в інших виданнях, збірниках наукових праць.

Кандидатська дисертація на тему «Формування стилю навчальної діяльності старшокласників загальноосвітніх шкіл» зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання була захищена у 2013 році в спеціалізованій вченій раді Д 64.053.04 в Харківському національному педагогічному університеті Г. С. Сковороди. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (623 найменування, 167 із них – іноземною мовою), 15 додатків на 95 сторінках. Робота містить 30 таблиць та 46 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 617 сторінок, основний текст викладено на 407 сторінках рукопису.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, представлено його концепцію; розкрито методологічні та теоретичні засади, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів, наведено дані щодо апробації й упровадження матеріалів дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Цифрова культура як сучасний освітній феномен»** – розглянуто процеси цифрової трансформації суспільства, яка наразі є ключовим чинником реформування сучасної освіти, проаналізовано поняття цифрової культури у вітчизняному та зарубіжному науковому дискурсі, надано авторське розуміння змісту і структури цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи на сучасному етапі оновлення освіти.

Аналіз стану трансформації різних сфер життєдіяльності громадян, проведений на основі вивчення законодавчих та нормативно-правових документів загальноєвропейського (Digital Agenda for Europe, Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth, Digital Economy and Society Index, The Digital Competence Framework for Citizens, Digital Competence Framework for Educators, Action Plan for Digital Education) та національного рівнів (Угода про Асоціацію України з Європейським Союзом, «Цифрова адженда України – 2020», «Положення про національну програму інформатизації», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації», «Концепція розвитку цифрових компетентностей в суспільстві України», «Рамка цифрової компетентності для громадян України», «Концептуальні засади розвитку електронної освіти», Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи, Положення про електронні освітні ресурси, Положення про електронний підручник, Положення про Національну освітню електронну платформу) дозволив встановити, що для сучасного розвитку цифрової ери характерним є виникнення широкого кола інноваційних явищ та процесів, як-от: цифрове громадянство, цифрові споживачі, електронна демократія, цифрова держава, цифрова безпека, цифрова освіта тощо. Цифрова освіта виступає підґрунтям розвитку інших процесів, адже вона покликана підвищувати рівень сформованості цифрової компетентності та цифрової грамотності широких верств населення. Сучасними тенденціями щодо цифровізації освіти виступають питання формування цифрових компетентностей, широке використання цифрових технологій, цифрових освітніх платформ в освітньому процесі, запровадження принципів відкритої освіти.

На основі аналізу наукових розвідок вітчизняних (О. Базелюк, В. Бикова, Н. Воронової, Р. Гуревича, Л. Гаврілової, М. Жалдака, Л. Карташової, А. Коломієць, М. Лещенко, К. Літвінової, С. Литвинової, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Сисоєвої, Н. Соколової, О. Спіріна, Я. Топольник та ін.) та зарубіжних вчених (С. Bassett, D. Belshaw, J. Bushati, J. Cabero-Almenara, L. Estrada-Vidal, J. Gutiérrez-Castillo, J. Grudziecki, E. Hasmuajaj, N. Hockly, H. Jenkins, V. De S. Júnior, R. Krumsvik, E. Lezha, S. Livingstone, A. Martin, E. Nonato, A. Nunes, F. Pimentel, A. Ronchi, D. Silver, N. Sonck, G. Tuxhari та ін.), дефінітивного аналізу понять «культура», «кіберкультура», «інформаційно-цифрова культура», «цифрова компетентність», «цифрова грамотність» уточнено сутність поняття *«цифрова культура»* – це системна сукупність якостей особистості, що характеризується: усвідомленням власних інформаційних потреб, що спонукають особистість до здійснення пошуку інформації, виконання активних дій щодо її обробки та використання, знаннями, уміннями і практичним досвідом використання інформаційно-комунікаційних технологій, дотриманням правил та норм поведінки в цифровому середовищі. Узагальнення змісту поняття «цифрова культура» та здійснений аналіз особливостей професійної діяльності вчителів англійської мови початкової школи дозволили розгумачити поняття *«цифрова культура майбутнього вчителя англійської мови початкової школи»* як сукупність особистісних якостей фахівця, що характеризуються усвідомленням цінностей цифрової епохи та власних потреб в

оволодінні знаннями, уміннями, навичками, практичним досвідом використання цифрових технологій для ефективної цифрової комунікації під час реалізації професійної діяльності, у тому числі англійською мовою як засобом розширення сфери професійної взаємодії в сучасному цифровому світі.

За результатами аналізу структурно-компонентного складу досліджуваного феномена встановлено, що в структурі цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи увиразнюються чотири основних компонента: *мотиваційно-аксіологічний* (мотиви, потреби та інтереси до використання цифрових технологій у професійній діяльності; усвідомлення цінності інформації, знання та цифрової комунікації), *когнітивний* (знання про інформаційні процеси, види і форми цифрового контенту, шляхи запровадження цифрових технологій у навчання англійської мови в початковій школі, особливості організації та здійснення цифрової комунікації), *діяльнісно-технологічний* (уміння використовувати цифрові технології, створювати й застосовувати цифровий контент, здатність до цифрової творчості, уміння здійснювати цифрову комунікацію, дотримуватися правил нетикету), *рефлексивний* (уміння аналізувати та адекватно оцінювати рівень сформованості цифрової культури, прагнення до цифрового саморозвитку, здатність організувати свою подальшу самоосвіту, самовдосконалення).

У другому розділі – **«Теоретичні аспекти формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»** – проаналізовано професійну підготовку вчителів англійської мови початкової школи в історичній ретроспективі, здійснено огляд провідних тенденцій професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в зарубіжних країнах, досліджено особливості сучасного етапу підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Ретроспективний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи дозволив розробити її історичну періодизацію, хронологічною межею якої виступає 1805 р., оскільки він є роком реорганізації системи вищої освіти після прийняття «Статуту навчальних закладів, підпорядкованих університетам» та роком початку вивчення нових мов (англійської, французької, німецької). Розроблена періодизація включає сім основних етапів: прелімінарний (1805–1930), реформаційно-пошуковий (1931–1947), науково-пошуковий (1948–1983), експериментальний (1984–1990), інформаційно-реформаційний (1991–1999), євроінтеграційний (2000–2016), цифровий (2017 – до тепер). Науковий аналіз довів, що сучасний етап характеризується наскрізним запровадженням цифрових технологій в освітній процес закладів вищої педагогічної освіти, що актуалізує питання розвитку дистанційного навчання, здійснення цифрової комунікації, формування правил онлайн-поведінки в цифровому просторі.

До провідних тенденцій професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в зарубіжних країнах належать: різноманітність вимог до кваліфікацій учителів, що навчають англійської мови дітей молодшого шкільного віку; інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти, яка забезпечує участь здобувачів закладів вищої освіти в міжнародних проєктах задля підвищення рівня професійної компетентності й приведення систем професійної підготовки майбутніх

учителів до загальноєвропейських і міжнародних стандартів; цифровізація вищої педагогічної освіти, яка є сучасним світовим трендом і реалізується шляхом запровадження технологій дистанційного та змішаного навчання, технологій мобільного навчання, технологій доповненої та віртуальної реальності, а також розгалуженої системи цифрових освітніх ресурсів.

Вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи на сучасному етапі дозволило зробити узагальнення щодо відображення процесів цифровізації освіти у змісті освітньо-професійних програм та їхніх окремих освітніх компонентів. Зокрема, встановлено, що інформаційно-комунікаційна (цифрова) компетентність у більшості освітніх програм зі спеціальності 013 Початкова освіта представлена як одна із загальних або фахових, проте зміст дисциплін іншомовної методичної підготовки наразі оновлено відповідно до сучасних тенденцій цифровізації лише в трьох закладах вищої освіти (Київський університет ім. Бориса Грінченка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Глухівський національний педагогічний університет ім. Олександра Довженка).

Ще однією особливістю сучасного етапу професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи є еволюція засобів навчання англійської мови, їх практично тотальний перехід до цифрового формату. Надано огляд цифрових освітніх ресурсів, що наразі широко запроваджуються в навчання іноземної мови в початковій школі та мають невичерпний потенціал для задоволення інформаційних потреб молодших школярів, стимуляції різних мотивів їхньої діяльності: ігрових, комунікативних, лінгвопізнавальних, соціокультурних, естетичних. У відповідності до «Положення про електронні освітні ресурси», цифрові освітні ресурси з англійської мови, що використовуються в освітньому процесі початкової школи, класифіковано за їхньою функціональною ознакою на три групи: 1) *електронні навчальні видання* (електронні версії автентичних підручників британських видавництв, наприклад, «English World» (M. Bowen, L. Hocking), «Fairyland» (J. Dooley, V. Evans) та ін.; е-підручники іноземних авторів «Super Safari», «Oxford Discover», «Our World», «Children's Storybooks Online», «Phonics Alphabet E-Book», «Grammar Survey E-Book» та ін.); 2) *електронні довідкові видання* (е-словники для молодших школярів «Kids Picture Dictionary: Learn English A-Z Words», «Giant Picture Dictionary», «Word Central» та ін.); 3) *електронні практичні видання* (електронні робочі зошити «More! Cyber Homework», «Discover Workbook with Online Practice», цифрові ігрові ресурси «Esl Games Plus», «Portropica English World» та ін.).

Необхідність опанування методики використання цифрових освітніх ресурсів та технології розроблення авторських ресурсів вимагають від майбутніх учителів здійснення самоосвітньої діяльності, що може бути реалізована шляхом навчання на масових відкритих онлайн-курсах. Запровадження MOOC-курсів у професійну підготовку майбутніх учителів англійської мови початкової школи надає широке коло можливостей щодо вдосконалення методичної, цифрової та іншомовної комунікативної компетентностей, оволодіння вміннями навчатися впродовж життя. Перевагами використання MOOC-курсів є доступність, відкритість, широке

залучення цифрових технологій, вузька змістова орієнтація на потреби цільової аудиторії, створення національної та міжнародної професійної спільноти. Серед платформ, що пропонують готові курси для освітян – платформи Coursera, EdEra та Prometheus, зокрема, на сайті Coursera представлено близько 50 курсів, розрахованих на вдосконалення професійної підготовки вчителів англійської мови на різних ступенях навчання (від початкової школи до освіти дорослих), на платформі Prometheus у розділі «Англійська мова» функціонують шість курсів для покращення рівня іншомовної підготовки. На вдосконалення професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в початковій школі позитивний вплив можуть здійснити також онлайн-курси, розроблені міжнародними організаціями Oxford University Press, British Council, Cambridge University Press («Teaching English to Young Learners» від Oxford Teachers' Academy; «Teaching in the Contemporary Primary Classroom» від Cambridge University Press та ін.).

У третьому розділі – **«Науково-теоретичне обґрунтування та розробка системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»** – висвітлено концептуальні теоретико-методологічні засади й логіку моделювання системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; визначено педагогічні умови, проаналізовано форми й методи, використання яких забезпечує функціонування системи.

Теоретико-методологічні засади розроблення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи склали *наукові підходи* як загальнофілософські й загальнонаукові методологічні орієнтири дослідження, серед яких системний, культурологічний, холістичний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, ресурсний, середовищний, компетентнісний. До методологічних засад розроблення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи увійшли загальнодидактичні (науковості, систематичності та послідовності, інтеграції теорії і практики, свідомості й активності, міжпредметних зв'язків, критичного самооцінювання, самовдосконалення й саморозвитку майбутніх учителів) та специфічні для цифрової освіти *принципи* (відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання), а також *психолого-педагогічні теорії навчання* (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм, коннективізм, теорія саморегульованого навчання).

На підставі загальнопедагогічного розуміння поняття «система» та узагальнення поглядів вітчизняних вчених Н. Бахмат, В. Бикова, С. Іванової, С. Лазоренка, Є. Лодатка, О. Муковоза, О. Рогульської, А. Теплицької, І. Хижняк, Ю. Шапрана та ін. систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи визначено як *цілісну, керовану сукупність блоків (концептуально-цільового, змістового, технологічного, оцінно-рефлексивного), що враховує потреби та вимоги цифровізації освіти, зокрема збільшення ваги дистанційного навчання, концептуальні зміни, спричинені впровадженням Нової української школи, з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та*

інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова).

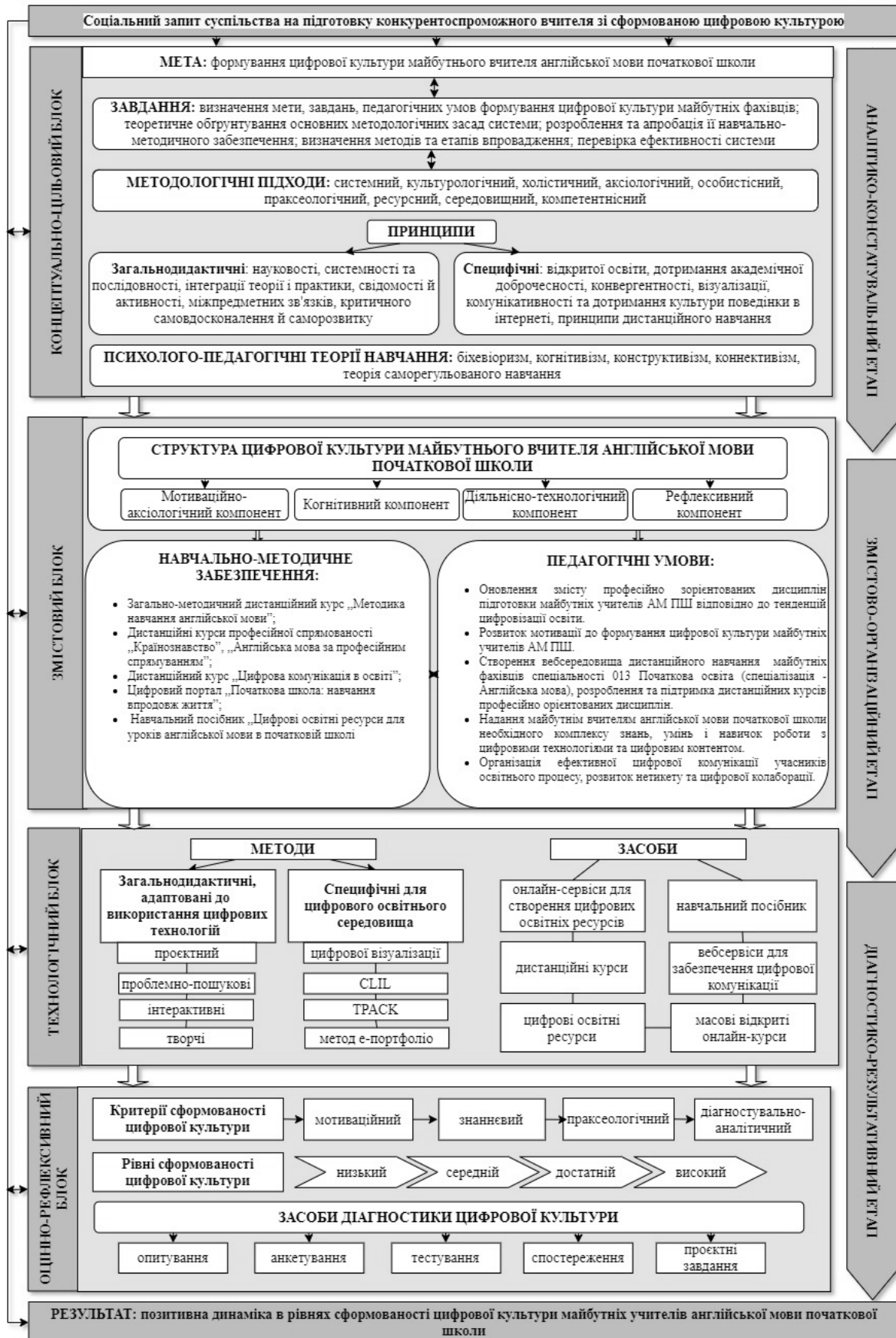
Розроблено модель системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови (рис. 1) як графічне відтворення спеціально організованої взаємодії науково-педагогічних працівників та здобувачів у цифровому освітньому середовищі професійної підготовки фахівців. Виокремлено концептуальні чинники, на яких ґрунтується розроблена система, докладно схарактеризовано кожен її складник:

– *концептуально-цільовий блок*, що відображає сучасний запит суспільства на підготовку конкурентоспроможного вчителя зі сформованою цифровою культурою, вміщує мету, завдання та теоретико-методологічне забезпечення системи в єдності наукових підходів, принципів, психолого-педагогічних теорій навчання; концептуально-цільовий блок обумовлює результат розробленої системи (позитивна динаміка в рівнях сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи);

– *змістовий блок*, у якому надано визначення цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи та охарактеризовано її структурно-компонентний склад (мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-технологічний та рефлексивний компоненти); описано навчально-методичне забезпечення розробленої системи та сформульовано педагогічні умови її реалізації (оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створення вебсередовища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації);

– *технологічний блок*, до якого увійшли *методи*, застосовувані під час реалізації педагогічних умов формування цифрової культури майбутніх фахівців (загальнодидактичні, адаптовані до умов навчання з використанням цифрових технологій, зокрема проєктні, проблемно-пошукові, інтерактивні та творчі, та специфічні: методи цифрової візуалізації, CLIL, ТРАСК, метод електронного портфолію) та *засоби* (дистанційні курси, цифрові освітні ресурси, навчальний посібник);

– *оцінно-рефлексивний блок*, що вміщує критерії (мотиваційний, знаннєвий, праксеологічний та діагностувально-аналітичний) з відповідними показниками, рівні (високий, достатній, середній, низький), а також діагностичний інструментарій вивчення цифрової культури майбутніх фахівців, до якого включено опитування, анкетування, тестування, спостереження, практичні проєктні завдання.

Рис. 1. Система формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи

Ефективність змодельованої системи зумовлена її навчально-методичним забезпеченням, до якого увійшли:

- загально-методичний дистанційний курс «Методика навчання англійської мови» для забезпечення формування діяльнісно-технологічного компонента цифрової культури майбутніх фахівців, передусім таких його показників, як-от: уміння користуватися цифровими технологіями та здатність до цифрової творчості; курс входить до переліку обов'язкових компонентів професійної підготовки студентів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта;

- дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство» та «Англійська мова за професійним спрямуванням» для розвитку когнітивного та діяльнісно-технологічного компонентів цифрової культури здобувачів (грамотності у використанні інформації та медіаконтенту, усвідомлення шляхів запровадження цифрових технологій у вивчення англійської мови в початковій школі);

- дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті», що забезпечує формування й розвиток практично всіх компонентів досліджуваного педагогічного явища (усвідомлення цінностей цифрової комунікації, знання її переваг, уміння здійснювати комунікаційний процес в умовах цифрового освітнього середовища, дотримання правил нетикету під час усної та письмової онлайн-комунікації та ін.);

- цифровий портал «Початкова школа: навчання впродовж життя» (<http://psll.paradox.dn.ua/>), що став відкритим цифровим простором для реалізації розробленої системи, для висвітлення результатів наукового пошуку, організації та проведення заходів із навчального та наукового спілкування, співпраці між науковцями, викладачами, здобувачами інших університетів, шкільними вчителями, стейкхолдерами та роботодавцями освітньої програми «Початкова освіта»;

- навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі», у якому подано матеріал, що сприяє формуванню мотиваційно-аксіологічного, когнітивного та рефлексивного компонентів цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи»** – схарактеризовано перебіг і аналіз результатів експериментальної роботи з проблеми дослідження; подано інформацію щодо діагностування сформованості цифрової культури майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), на підставі чого зроблено висновок про головні чинники, що забезпечують її ефективний розвиток.

Експериментальна система формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи впроваджувалась упродовж 2014–2021 навчальних років в умовах реального освітнього процесу восьми закладів вищої освіти України, що склали базу педагогічного експерименту, а саме: Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Бердянського державного педагогічного університету,

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Експериментальною роботою було охоплено 341 здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, зокрема 167 здобувачів експериментальної групи і 174 здобувача контрольної групи. Дослідницько-експериментальна робота проводилася в єдності трьох етапів: аналітико-констатувального, змістово-організаційного, діагностико-результативного.

На *аналітико-констатувальному* етапі схарактеризовано наукову проблему дослідження, визначено суперечності, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, окреслено завдання, здійснено аналіз філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури, що дозволило виокремити наукові підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи, психолого-педагогічні теорії навчання, що становлять методологічне підґрунтя дослідження, уточнено базові поняття дослідження («цифрова культура», «цифрові технології», «цифровий контент», «цифрова комунікація»), визначено зміст та структурно-компонентний склад ключової дефініції дослідження «цифрова культура майбутнього вчителя англійської мови початкової школи», здійснено аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи та ретроспективний аналіз підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти України, що дозволило конкретизувати результати теоретико-експериментального дослідження. З метою визначення спрямованості змісту навчальних дисциплін на формування цифрової культури здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) було проаналізовано зміст освітньо-професійних програм, навчальних робочих програм та силабусів навчальних дисциплін, що уможливило констатацію сучасного стану формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. На цьому етапі експериментального дослідження було створено контрольну та експериментальні групи із дотриманням вимог щодо однорідності вибірки; розроблено банк тестових запитань, опитувальників та практичних завдань, що дозволили визначити рівень сформованості цифрової культури майбутніх фахівців за окресленими критеріями (мотиваційний, знаннєвий, праксеологічний, діагностувально-аналітичний) та показниками. Розроблено програму формувального експерименту.

На *змістово-організаційному* етапі проведено формувальний експеримент. Спираючись на аналіз наукової літератури та практичний досвід підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи, було змодельовано педагогічну системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, розроблено та впроваджено в освітній процес навчально методичне забезпечення системи, що вміщувало: дистанційні курси професійно орієнтованих дисциплін «Методика навчання іноземної мови (англ.)», «Англійська мова за професійним спрямуванням», «Країнознавство»; розроблений спеціальний дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті»; низку цифрових освітніх ресурсів з методики навчання іноземної мови, які розміщено у вільному доступі на

цифровому порталі «Початкова освіта: навчання впродовж життя»; навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі» з рекомендаціями щодо практичного застосування цифрових технологій та створення цифрових освітніх ресурсів навчання англійської мови в початкових класах.

Реалізовано педагогічні умови формування досліджуваного педагогічного феномена, а саме: оновлено зміст професійно орієнтованих навчальних дисциплін відповідно до тенденцій цифровізації освіти; здійснено діяльність щодо розвитку мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створено вебсередовище дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), що передбачало розроблення та підтримку дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надано майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідний комплекс знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організовано ефективну цифрову комунікацію учасників освітнього процесу, розвинуто нетикет та цифрову колаборацію.

В експериментальній групі у процесі реалізації педагогічного експерименту щодо формування цифрової культури здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти застосовано методологічні підходи, загальнодидактичні та специфічні принципи, загальнодидактичні методи, адаптовані до використання цифрових технологій, та специфічні для цифрового освітнього середовища, засоби, що ввійшли до педагогічної системи формування досліджуваного педагогічного явища. У контрольній групі освітній процес був організований за традиційними методиками.

На *діагностико-результативному* етапі проведено підсумкову діагностику, визначено зміни в рівнях сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Тож, на цьому етапі було проведено кількісний та якісний аналіз отриманих експериментальних даних, сформульовано висновки, окреслено перспективи подальших наукових розвідок означеної проблеми. Експериментальна перевірка ефективності системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи відбувалася із застосуванням комплексу діагностичного інструментарію, а саме: традиційні методи (спостереження, бесіди, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду) педагогічного дослідження; педагогічний експеримент; тестування (використовувалися тести на етапі діагностики рівня сформованості досліджуваного феномена); виконання проєктів із застосуванням цифрових технологій, розробленням цифрових ресурсів, участю в комунікаційних заходах, організованих із використанням цифрових технологій; анкетування; метод експертного оцінювання; статистичні методи аналізу отриманих даних.

На *аналітико-констатувальному* етапі педагогічного експерименту діагностовано вихідний рівень сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи на основі виокремлених критеріїв:

мотиваційного, знаннєвого, праксеологічного, діагностувально-аналітичного, що характеризують структурно-компонентний склад цифрової культури.

Теоретичним підґрунтям розробленої нами процедури діагностики стали сучасні вітчизняні та зарубіжні підходи до оцінювання навчальних досягнень здобувачів (Г. Васьківська, М. Євтух, Л. Кухар, В. Сергієнко, В. Voitshwarelo, R. Guidice, D. McAllister та ін.) та досвід визначення рівня сформованості цифрової (інформаційно-комунікаційної) компетентності фахівців, у тому числі вчителів (О. Буйницька, Л. Варченко-Троценко, Н. Морзе, О. Овчарук, Н. Сороко, К. Al-Mutka, A. Ferrari та ін.). З урахуванням рамки цифрової компетентності громадян (DigComp 2.1), Стандартів ІК-компетентності для вчителів UNESCO, відповідно до виокремлених у дослідженні критеріїв і показників визначено рівні сформованості досліджуваного педагогічного явища та їхнє змістовне наповнення:

– *високий рівень* характеризують стійкий інтерес та внутрішня потреба до використання цифрових інновацій в освітній та професійній діяльності; глибоке усвідомлення сутності понять цифрової освіти та цінностей цифрової епохи; ґрунтовні знання цифрових технологій та їх можливостей для розв'язання професійних завдань; глибокі знання про способи організації комунікативної онлайн-взаємодії, етичні правила та норми поведінки в цифровому середовищі; стійка здатність до свідомої та творчої роботи з цифровим контентом та цифровими технологіями; використання інновацій у застосуванні цифрових технологій; сформовані вміння розробляти цифрові освітні ресурси та ефективно впроваджувати в навчання англійської мови в початковій школі; уміння організовувати ефективну цифрову інтеракцію та колаборацію в синхронному та асинхронному режимах; здатність до самодіагностики цілей, процесу та результатів формування цифрової культури; стійке прагнення до подальшої самоосвіти, самовдосконалення та саморозвитку в сфері цифровізації іншомовної та професійної діяльності;

– *достатній рівень* сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи характеризується зацікавленістю в пізнанні інноваційних тенденцій, у тому числі цифрових, та їх використанні в навчанні англійської мови; потребою в розроблені цифрових освітніх ресурсів та їх ефективному використанню в освітньому процесі початкової школи; стійкими знаннями щодо інформаційних, технологічних та комунікаційних процесів цифровізації, що дозволяють успішно здійснювати освітню та подальшу професійну діяльність; сформованістю вмінь щодо оброблення значного обсягу інформації, створення цифрового контенту, його використання та розповсюдження з дотриманням правил академічної доброчесності, здатністю до розроблення цифрових освітніх ресурсів та їх відповідального використання під час навчання англійської мови в початковій школі, достатніми вміннями щодо проведення онлайн-заходів для ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу; адекватною самооцінкою здатності розробляти та використовувати цифрові освітні ресурси у професійній діяльності;

– *середній рівень* з нейтральним ставленням до запровадження цифрових технологій в освітню та подальшу професійну діяльність; неглибоким володінням знаннями про особливості інформаційних процесів, види та форми цифрового

контенту, фрагментарними знаннями про послідовність запровадження цифрових технологій у навчання англійської мови на початковому ступені, технологію створення цифрових освітніх ресурсів, несистематичними знаннями про способи організації комунікації в цифровому середовищі; частковими вміннями знаходити, оцінювати та відповідально використовувати цифровий контент, основними вміннями щодо створення цифрових освітніх ресурсів та їх методично доцільного запровадження в навчання англійської мови в початковій школі, недостатньо вираженими вміннями організувати комунікацію із використанням наявних цифрових сервісів;

– *низький рівень* з характерною відсутністю мотивації до використання цифрових технологій у майбутній професійній діяльності та прагнення розробляти цифрові освітні ресурси; обмеженістю інформаційних знань про основний тезаурус цифрової освіти, особливості інформаційних процесів, основи академічної доброчесності, несистемними технологічними знаннями про процедуру та методіку використання цифрових технологій та цифрових освітніх ресурсів під час навчання молодших школярів англійської мови, відсутністю комунікаційних знань щодо організації онлайн-спілкування, етичних правил і норм поведіння в цифровому середовищі; нерозвиненими вміннями опрацьовувати цифровий контент, запроваджувати цифрові технології в освітній процес, елементарними вміннями щодо організації цифрової комунікації; недостатньо вираженою здатністю організувати самоосвіту та професійний саморозвиток із використанням цифрових технологій.

На аналітико-констатувальному етапі експерименту використано низку діагностичних методик. Серед них: авторське опитування щодо вивчення мотивації до формування цифрової культури, інтересів та потреб використання цифрових технологій в освітній та професійній діяльності; модифікований та адаптований тест для самодіагностики на визначення рівня знань у сфері цифрової культури ІKANOS; практичні завдання для діагностики рівня розвитку інформаційних, технологічних та комунікаційних умінь у сфері використання цифрових технологій; тест-анкета «Визначення рівня здатності до саморозвитку й самоосвіти» (адапована за О. Сергєєнковою).

Проведені на аналітико-констатувальному етапі діагностичні зрізи довели, що досліджувана проблема є практично невирішеною. Не зважаючи на наявність достатньо високого рівня мотивації до формування цифрової культури, здобувачі не мають глибоких знань щодо специфіки інформаційних процесів й особливостей опрацювання цифрового контенту, цифрових технологій, цифрової комунікації, цифрової безпеки, не володіють необхідним комплексом інформаційних, технологічних та комунікаційних умінь та навичок, що засвідчили результати виконання практичних завдань.

Відповідно до проведених розрахунків із урахуванням коефіцієнтів вагомості для кожного із компонентів досліджуваного явища (мотиваційно-аксіологічний компонент – 0,15, когнітивний – 0,15, діяльнісно-технологічний – 0,5, рефлексивний – 0,2) було засвідчено, що в більшості респондентів переважав низький (30,8% в ЕГ, 31,9% в КГ) і середній рівень (35,6% в ЕГ, 37,1% в КГ), тоді як кількісні показники

достатнього (20,2% в ЕГ, 17,3% в КГ) та високого (13,4% в ЕГ, 13,7% в КГ) рівнів сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи були досить низькими.

Метою проведення формувального етапу експериментального дослідження було визначення ефективності змодельованої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що забезпечувалося реалізацією окреслених педагогічних умов.

Відтак було оновлено зміст професійно орієнтованих дисциплін («Методика навчання іноземної мови (англ.)», «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням») підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти, що передбачалось *першою педагогічною умовою*. Наприклад, до змісту курсу «Методика навчання іноземної мови (англ.)» було введено такі положення:

1. Нормативно-правове й законодавче закріплення процесів цифровізації освіти. Поняття «інформаційно-цифрова компетентність учнів», «дистанційне навчання», «засоби організації дистанційного навчання». Ключові компетентності для життя. Роль цифрових навичок у формуванні ключових компетентностей (*Тема. Базові засади навчання англійської школи в початковій школі*).

2. Правила онлайн-уроку. Електронний конструктор уроку. Особливості синхронної та асинхронної взаємодії з учнями. Платформи та вебресурси для організації дистанційного навчання – Moodle, Google Classroom, Google Meet, Zoom, BigBlueButton, Microsoft Teams. Організація зворотного зв'язку із використанням хмарних сервісів Google та Microsoft та інтерактивних сервісів миттєвого опитування Mentimeter, Kahoot (*Тема. Планування освітнього процесу з іноземної мови в початковій школі*) та ін.

Зміст навчальної дисципліни «Країнознавство» було осучаснено і додано підтеми, що стосуються: впливу цифровізації на стиль життя людей в англійських країнах; сучасного етапу історії англійської мови та введення до її лексичного складу слів, які утворилися в результаті цифрової трансформації суспільства; цифровізації освітньої системи на різних ступенях навчання та різних рівнях в англійських країнах.

Було внесено зміни у зміст навчальної дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням», зокрема додано такі тематичні блоки: «Primary school teachers' professional online communication» («Онлайн-спілкування в професійній сфері вчителя початкової школи»), «Digitalisation of foreign language learning» («Цифровізації іншомовної освіти»), «New Ukrainian School» («Нова українська школа»), «Mass media and children's upbringing» («Засоби масової інформації та сучасне виховання дітей»).

Сутність *другої педагогічної умови* реалізації розробленої системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи полягала в розвиткові мотивації до формування цифрової культури здобувачів, для чого майбутнім фахівцям пропонувалися авторські цифрові освітні ресурси, розроблені та розміщені на цифровому порталі «Початкова школа: навчання впродовж життя» (інтерактивні плакати, створені з використанням сервісів Padlet («Базові засади

навчання англійської мови в початковій школі», «Правила онлайн уроку»), ThingLink («Веб-ресурси для навчання англійської мови»), Genial.ly («Цифрові сервіси для тестового контролю»); ментальні карти, створені з використанням цифрових сервісів Cadoo, Coogoo, MindMeister; цифрові наративи-комікси в середовищах Canva, Pikipump, StoryboardThat; хмари слів WordArt, WordItOut, WordClouds; миттєві опитування в Kahoot!, Mentimeter). Здобувачі також активно залучалися до виконання практичних проєктів, результатом проведення яких було створення власних цифрових освітніх ресурсів для навчання англійської мови в початковій школі.

Реалізація *третьої педагогічної умови* – створення вебсередовища дистанційного навчання – відбувалося шляхом розроблення та впровадження в освітній процес підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін «Методика навчання іноземної мови (англ.)», «Країнознавство», «Англійська мова за професійним спрямуванням», розмішених на LMS-платформі Moodle. Окрім асинхронної взаємодії під час роботи в дистанційних курсах було організовано серію занять у синхронному режимі з використанням застосунків Google Meet, Zoom, BigBlueButton, який є плагіном, інтегрованим в LMS-платформу Moodle. Оскільки результативність запровадження вебсередовища дистанційного навчання безпосередньо залежить від налагодження ефективної комунікативної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, особлива увага приділялась проведенню миттєвих онлайн-опитувань та дискусій під час онлайн-лекцій, роботі в «Форумі» LMS-платформи Moodle для організації та обговорення теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань курсів. Серед актуальних обговорень були питання нетикету, для закріплення яких здобувачі виконували практичні завдання, наприклад: розробити цифровий ресурс (комікс, інфографіку, інтерактивний плакат або постер) двома мовами (українською та англійською) для учнів початкової школи, використовуючи цифрові сервіси (Padlet, Make Beliefs Comics, Powtoon, Canvas та ін.) за темами «Dos and Don'ts on Social Media» (Дозволене та заборонене в мережі Інтернет), «Device Care» (Догляд за комп'ютерними пристроями), «Netiquette» (Нетикет), «Online Classroom Rules» (Правила онлайн-уроку) та ін.

На виконання *четвертої педагогічної умови* ефективної реалізації системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, а саме надання майбутнім фахівцям необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом, було залучено навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі» як додатковий засіб навчання в курсі «Методики навчання іноземної мови (англ.)». Опрацьовуючи, матеріал посібника здобувачі бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) занурювалися у вивчення теоретичних та практичних аспектів забезпечення цифровими освітніми ресурсами уроків англійської мови в початковій школі.

Реалізація *п'ятої педагогічної умови* була здебільшого забезпечена запровадженням до професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови

початкової школи спеціального дистанційного курсу «Цифрова комунікація в освіті», що був розробленим у рамках імплементації проєкту Jean Monnet Module Erasmus+ (620354-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE) «Ukraine – EU: Intercultural Communication in Education» / «Україна – ЄС: міжкультурна комунікація в освіті». Вивчення курсу мало на меті сформувати навички безпечної та відповідальної поведінки, комунікації й нетворкінгу в цифровому просторі. Тож, на лекційних заняттях, що були організовані в формі лекцій-вебконференцій «Нормативно-правове й законодавче закріплення процесів цифровізації освіти», лекції-візуалізації «Відкрита освіта як необхідна умова здійснення академічної комунікації в цифровому освітньому середовищі», під час яких було розглянуто та обговорено із здобувачами основний тезаурус цифрової комунікації («електронна комунікація», «інтернет-комунікація», «вебкомунікація», «комунікація, опосередкована комп'ютером»), сервіси для ефективної організації та здійснення цифрової комунікації та колаборації, правила нетикету та безпечного поводження в глобальній мережі Інтернет.

Задля успішної реалізації педагогічних умов було залучено низку методів, специфічних для цифрового освітнього середовища, а саме: цифрової візуалізації, CLIL, ТРАСК, метод е-портфоліо.

На діагностико-результативному етапі педагогічного експерименту для перевірки ефективності впровадженої системи та її впливу на формування досліджуваного педагогічного явища використано авторське комплексне тестування, що вміщувало чотири субтести для вимірювання рівня сформованості кожного компонента цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. *Субтест 1* містив завдання на оцінювання ставлення до наданих тверджень, спрямованих на визначення рівня вмотивованості майбутніх фахівців до формування цифрової культури. *Субтест 2* вміщував тестові завдання для перевірки знань про різні аспекти цифрової культури майбутнього фахівця спеціальності 013 Початкова освіта. *Субтест 3* складався з одного запитання з відкритою відповіддю практичного спрямування, що передбачало перевірку сформованості діяльнісно-технологічного компонента цифрової культури здобувачів. *Субтест 4* було оформлено за методикою PRES-формули для написання есе про необхідність формування цифрової культури майбутнього вчителя англійської мови початкової школи для перевірки динаміки рівнів сформованості рефлексивного компонента досліджуваного явища. Для обґрунтування якості розробленого інструментарію було використано метод експертної оцінки. Узагальнення експертної оцінки базувалося на використанні значення коефіцієнта α Кронбаха.

Аналіз результатів комплексного тестування майбутніх учителів англійської мови початкової школи засвідчив, що здобувачі експериментальної групи показали вищі показники сформованості досліджуваного педагогічного явища за кожним критерієм, ніж здобувачі контрольних груп (табл. 1).

Якісні зміни сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи експериментальної групи довели ефективність розробленої системи. Здобувачі, які брали участь в експериментальній роботі, продемонстрували

досить високий рівень зацікавленості у використанні цифрових технологій в освітній та майбутній професійній діяльності, усвідомлення цінності інформації та цифрової комунікації, прагнення до розроблення цифрових освітніх ресурсів навчання англійської мови в початковій школі. Вони методично коректно та відповідально використовували цифрові технології та цифрові ресурси під час виконання практичних завдань із дотриманням принципів академічної доброчесності та правил мережевого етикету; продемонстрували сформовані вміння організувати професійну комунікацію, зворотній зв'язок в синхронному та асинхронному режимах, проводити онлайн-заходи для ефективної інтеракції.

Таблиця 1

Рівні сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови експериментальної і контрольної груп на діагностико-результативному етапі (%)

Рівні	Компоненти цифрової культури							
	Мотиваційно-аксіологічний		Когнітивний		Діяльнісно-технологічний		Рефлексивний	
	Групи							
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	26,3%	19,0%	17,4%	14,4%	15,6%	12,6%	18,0%	17,2%
Достатній	40,7%	36,8%	31,1%	19,0%	23,3%	15,5%	34,1%	23,6%
Середній	24,0%	28,7%	33,5%	40,2%	42,5%	39,1%	36,5%	41,4%
Низький	9,0%	15,5%	18,0%	26,4%	18,6%	32,8%	11,4%	17,8%

Показники сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи отримані з достатньою вірогідністю, що підтверджено статистично із використанням t-критерію Стьюдента.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано наукове розв'язання проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи шляхом теоретичного обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки ефективності відповідної системи.

Узагальнення результатів проведеного теоретичного й експериментального дослідження вможливило формулювання висновків.

1. З'ясовано, що цифрова трансформація суспільства позначилася на всіх сферах життєдіяльності людини та спричинила виникнення цілої низки нових понять та процесів, що функціонують в сучасному цифровому світі, а саме: цифрове громадянство, цифрові споживачі, електронна демократія, цифрова держава, цифрова безпека, цифрова освіта. Тотальна цифровізація всіх сфер сучасного суспільства має значний вплив на способи взаємодії, комунікації, навчання і генерування нових знань, що призвело до виникнення такого поняття як «цифрова культура». Встановлено, що особливу роль у процесі цифрової трансформації

суспільства відіграє система освіти, що сприяє формуванню цифрової грамотності та цифрової компетентності громадян.

2. Схарактеризовано основні дефініції дослідження із урахуванням тенденцій цифровізації суспільства як ключових чинників модернізації сучасної системи освіти, а саме:

– *«цифрова культура»* тлумачиться як системна сукупність якостей особистості, що характеризується усвідомленням власних інформаційних потреб, прагненням до здійснення пошуку інформації, виконанням активних дій щодо її обробки та використання, знаннями, уміннями і практичним досвідом використання інформаційно-комунікаційних технологій, правилами та нормами поведінки в цифровому середовищі;

– *«цифрові технології»* розглядаються як засоби навчання будь-якого типу, що зберігаються на цифрових носіях, розповсюджуються через інформаційні мережі, відтворюються на електронних технічних приладах;

– *«цифровий контент»* визначено в єдності видів інформації (текст, графіка, звук, аудіо, відео), що представлена в цифровому форматі, може зберігатися та розповсюджуватися в мережі Інтернет;

– *«цифрову комунікацію»* розтлумачено як обмін повідомленнями в онлайн-середовищі з використанням різних цифрових технологій (відеозустрічі, телефонні дзвінки, електронне листування, месенджери, форуми, чати, вебсайти тощо).

На основі проведеного дефінітивного аналізу понять, дотичних до теми дослідження, уточнено сутність поняття *«цифрова культура майбутнього вчителя англійської мови початкової школи»* як *сукупність особистісних якостей фахівця, що характеризуються усвідомленням цінностей цифрової епохи та власних потреб в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, практичним досвідом використання цифрових технологій для ефективної цифрової комунікації під час реалізації професійної діяльності, у тому числі англійською мовою як засобом розширення сфери професійної взаємодії в сучасному цифровому світі.*

Охарактеризовано структурно-компонентний склад поняття цифрової культури майбутнього вчителя англійської мови початкової школи, у якому виокремлено такі компоненти: мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, діяльнісно-технологічний та рефлексивний.

3. На основі ретроспективного аналізу розвитку професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи розроблено її періодизацію, яка включає сім основних етапів: прелімінарний (1805–1930), реформаційно-пошуковий (1931–1947), науково-пошуковий (1948–1983), експериментальний (1984–1990), інформаційно-реформаційний (1991–1999), євроінтеграційний (2000–2016), цифровий (2017 – до тепер). Для нашого дослідження ключове значення має сучасний етап розвитку, який схарактеризовано як цифровий, оскільки він вирізняється стрімкою еволюцією цифрових технологій та їх тотальним запровадженням в освітній процес закладів вищої освіти в Україні, що актуалізує проблему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи.

Аналіз особливостей підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в умовах НУШ дозволив з'ясувати, що реформування системи загальної середньої освіти та її цифровізація вплинули на зміст освітньо-професійних програм підготовки здобувачів бакалаврського рівня спеціальності 013 Початкова освіта, зокрема, відбулася їхня переорієнтація на формування інформаційно-цифрової компетентності, що на практиці реалізується через введення навчальних дисциплін у сфері цифровізації освіти, а також додаванням тем, що стосуються питань дигіталізації іншомовної освіти на початковому ступені навчання, до змісту курсів іншомовного професійного спрямування. Доведено, що така необхідність зумовлена не лише швидкоплинним розвитком цифрових технологій, а й наявністю значної кількості цифрових освітніх ресурсів навчання англійської мови в початковій школі, використання яких чинить позитивний вплив на реалізацію стратегічної мети навчання іноземної мови – формування комунікативної компетентності учнів. З'ясовано, що успішне запровадження цифрових освітніх ресурсів у освітній процес вимагає від учителя здійснення самоосвітньої діяльності та професійного самовдосконалення, що може бути реалізованим шляхом їхнього долучення до масових відкритих онлайн курсів, широко представлених на платформах Prometheus, EdEra, Coursera, Cambridge LMS, Future Learn, Ukrainian English Language Teacher Learning Platform.

4. Виявлено, що до провідних тенденцій професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи в зарубіжних країнах належать: різноманітність вимог до кваліфікацій учителів, що навчають англійської мови дітей молодшого шкільного віку; інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти шляхом долучення закладів вищої освіти до міжнародних проєктів задля приведення систем професійної підготовки майбутніх учителів до загальноєвропейських і міжнародних стандартів; цифровізація вищої педагогічної освіти, що базується на запровадженні технологій дистанційного, змішаного, мобільного навчання, технологій доповненої та віртуальної реальності, а також розгалуженої системи цифрових освітніх ресурсів.

5. Визначено теоретико-методологічні засади проєктування системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, до яких віднесено наукові підходи: системний, культурологічний, холістичний, аксіологічний, особистісний, праксеологічний, ресурсний, середовищний, компетентнісний; загальнодидактичні (науковості, систематичності та послідовності, інтеграції теорії і практики, свідомості й активності, міжпредметних зв'язків, критичного самооцінювання, самовдосконалення й саморозвитку майбутніх учителів) та специфічні для цифрової освіти принципи (відкритої освіти, дотримання академічної доброчесності, конвергентності, візуалізації, комунікативності та дотримання культури поведінки в інтернеті, дистанційного навчання), а також психолого-педагогічні теорії навчання (біхевіоризм, когнітивізм, конструктивізм, коннективізм, теорія саморегульованого навчання).

Теоретично обґрунтовано визначення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи як цілісної, керованої

сукупності блоків (концептуально-цільового, змістового, технологічного, оцінно-рефлексивного), що враховує потреби та вимоги цифровізації освіти, зокрема збільшення ваги дистанційного навчання, концептуальні зміни, спричинені впровадженням Нової української школи, з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова).

Визначено педагогічні умови формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи: оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створення середовища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації.

6. Розроблено навчально-методичне забезпечення системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, до якого увійшли: загально-методичний дистанційний курс «Методика навчання іноземної мови (англ.)», дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство» та «Англійська мова за професійним спрямуванням», спеціальний дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті», цифровий портал «Початкова школа: навчання впродовж життя», навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі».

7. Діагностовано чотири рівні сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи на основі виокремлених критеріїв та показників, схарактеризовано етапи впровадження змодельованої системи. Серед інструментів оцінювання провідне місце посіли анкетування, тестування та практичні завдання.

Вимірювання рівнів сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи було здійснено за чотирма критеріями:

– мотиваційним із відповідними показниками: сформованість мотивів, потреб, інтересів до використання цифрових технологій в освітній та майбутній професійній діяльності; усвідомлення цінності інформації та цінності цифрової комунікації; прагнення до розроблення цифрових освітніх ресурсів;

– знанням із відповідними показниками: обсяг інформаційних знань про особливості інформаційних процесів, основний тезаурус цифрової освіти, види та форми цифрового освітнього контенту, заходи безпеки під час роботи з цифровою інформацією, правила академічної доброчесності під час роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; обсяг технологічних знань про електронні освітні платформи, цифрові технології в навчанні англійської мови в початковій

ланці, послідовність та методику створення цифрових освітніх ресурсів; обсяг комунікаційних знань про способи організації комунікативної взаємодії, зворотного зв'язку, онлайн-заходів, етичні правила та норми поведіння в цифровому середовищі;

– праксеологічним, показниками якого виступають інформаційні вміння знаходити, оцінювати цифрову інформацію, зберігати та використовувати її із дотриманням академічної доброчесності, уміння керуватися правилами мережевого етикету; технологічні вміння використовувати цифрові технології, розробляти цифрові освітні ресурси та використовувати їх в навчанні молодших школярів англійської мови, відповідального використання цифрового контенту; комунікаційні вміння організувати професійну комунікацію, зворотній зв'язок в синхронному та асинхронному режимах, проводити онлайн-заходи для ефективної інтеракції;

– діагностувально-аналітичний із відповідними показниками: сформованість умінь здійснювати самодіагностику цілей, процесу і результатів діяльності щодо формування цифрової культури, аналізувати й адекватно оцінювати здатність до застосування цифрових технологій, розроблення та запровадження в освітній процес цифрових освітніх ресурсів; здатність організувати подальшу самоосвіту, самовдосконалення, саморозвиток у сфері цифровізації іншомовної освіти та власної професійної діяльності.

8. Експериментально перевірено ефективність системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, що було реалізовано в перебігу аналітико-констатувального, змістово-організаційного, діагностико-результативного етапів.

Аналіз результатів діагностичних заходів на аналітико-констатувальному та діагностико-результативних етапах реалізації педагогічного експерименту засвідчив наявність позитивної динаміки змін рівневих характеристик вияву показників сформованості цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи в експериментальній групі, що виявилися значно вищими за показники здобувачів контрольної групи.

Проведене теоретико-експериментальне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування цифрової культури майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова). Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо: обґрунтування теоретико-методологічних та практичних засад запровадження масових відкритих онлайн-курсів для створення відкритих освітніх середовищ професійного саморозвитку майбутніх учителів англійської мови початкової школи; вирішення проблеми вдосконалення цифрової комунікації здобувачів закладів вищої педагогічної освіти задля забезпечення їхньої ефективної інтеракції та колаборації; питання використання хмарних технологій у підготовці здобувачів для підвищення якості та сприяння безперервності освітнього процесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Бескорса О. С. Теоретичні і методичні засади формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи : монографія. Слов'янськ : Видавництво Б.І. Маторіна, 2020. 390 с.

Колективна монографія:

2. Бескорса О. С. Зміст цифрової компетентності учителя англійської мови початкової школи в умовах модернізації освіти. Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій : монографія / за заг. ред. Л. Г. Гаврілової. Hameln : InterGING. 2018. С. 98–108.

Навчально-методичні посібники:

3. Бескорса О. С. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Країнознавство» (Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) для вищих навчальних закладів. Слов'янськ : ДДПУ, 2016. 67 с.

4. Бескорса О. С., Лобачова І. М. Методичні рекомендації до написання курсової роботи з навчальної дисципліни «Методика навчання англійської мови». Слов'янськ : ДДПУ, 2017. 62 с.

5. Бескорса О. С. Країнознавство : навчально-методичний посібник. Слов'янськ : ДДПУ, 2018. 82 с.

6. Бескорса О. С., Гаврілова Л. Г., Кухар Л. О. Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі : навчальний посібник для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова). Слов'янськ : Видавництво Б. І. Маторіна, 2020. 100 с.

Статті в наукових фахових виданнях України:

7. Бескорса О. С. Моделювання англомовної лінгвістичної та комунікативної реальності засобами ІКТ. *Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць* / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Вип. LXVII. Слов'янськ : ДДПУ, 2014. С. 167–173.

8. Бескорса О. С. Зміст та структура інформаційної компетенції вчителя англійської мови в початкових класах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2014. Випуск 32. С. 20–22.

9. Бескорса О. С. Роль діалогових технологій у формуванні англомовної соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць* / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Випуск LXXI. Слов'янськ : ДДПУ, 2015. С. 87–94.

10. Бескорса О. С. Інформаційно-комунікаційні технології як пріоритетний засіб покращення мовної освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного*

університету імені В. О. Сухомлинського. *Педагогічні науки*: збірник наукових праць. 2016. Випуск 1. С. 265–269.

11. Бескорса О. С. Зміст і шляхи формування англомовної комунікативно-стратегічної компетентності молодших школярів. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика* : збірник наукових праць / за заг. ред. проф. Г. П. Шевченко. Випуск 4(73). Северодонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 26–33.

12. Бескорса О. С. Інтеграція на уроках англійської мови в початковій школі в контексті концепції Нової української школи. *Професіоналізм педагога : теоретичні та методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2017. Випуск 6. С. 230–238. URL: <http://pptma.dn.ua/files/2017/6/25%20Beskorsa%20230-238.pdf>

13. Бескорса О. С. Інноваційні педагогічні технології як засіб формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Молодь і ринок*. 2017. №8(151). С. 96–100.

14. Бескорса О. С. Functioning Features of Computer Technology While Forming Primary Schoolchildren's Communicative Competence. *Професіоналізм педагога : теоретичні та методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2017. Випуск 5(1). С. 112–121. URL: <http://pptma.dn.ua/files/2017/5-1/10.%20Beskorsa%20s.112-121.pdf>

15. Бескорса О. С. Компаративний аналіз традиційних та інноваційних тенденцій викладання англійської мови у ВНЗ. *Професіоналізм педагога: теоретичні та методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2018. Випуск 7. С. 62–72. DOI: 10.31865/2414-9292.7.2018.140582.

16. Бескорса О. Впровадження рамки цифрової компетентності для сприяння професійного розвитку майбутніх учителів. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2018. Випуск 8(2). С. 33–41. DOI: 10.31865/2414-9292.8(2).2018.153788.

17. Бескорса О., Моторіна Д. Інноваційні технології навчання читання у практиці сучасної початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. №12(1). С. 23–27. DOI: 10.32843/2663-6085.2019.12-1.04.

18. Бескорса О. С., Салабай А. В. Бар'єри у вивченні іноземних мов та способи їх подолання в умовах ЗВО. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Спецвипуск. С. 24–27. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/6.pdf>

19. Beskorsa O., Navrilova L. Digital Learning Environment for Primary School Teachers Training. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2019. №10. С. 50–64. DOI: 10.31865/2414-9292.10.2019.182140.

20. Бескорса О. С. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку іншомовної освіти на початковому етапі навчання в закладах загальної середньої освіти в Україні. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2019. Випуск 53. С. 56–74.

21. Бескорса О. С. Сутнісні характеристики цифрової культури майбутнього вчителя англійської мови початкової школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка*. 2021. Випуск 1. С. 209–221. DOI: 10.31494/2412-9208-2021-1-1.

22. Бескорса О. С. Електронна освітня платформа для організації дистанційного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2021. Випуск 30(1-2021). С. 169–181. DOI:10.32626/2309-9763.2021-30-169-184.

23. Бескорса О. С. MOOC : платформи професійного саморозвитку майбутніх учителів англійської мови початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Випуск 1(48). С. 33–39. DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.33-38.

24. Бескорса О., Гаврілова Л., Ішутіна О. Цифрові форми міжкультурної комунікації в освіті : досвід реалізації проєкту Еразмус+ Жан Моне Модуль. *Фізико-математична освіта*. 2021. Випуск 29(3). С. 44–50. DOI: 10.31110/2413-1571-2021-029-3-007.

Статті в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

25. Бескорса О. Система Moodle як засіб організації змішаного навчання практичної фонетики німецької мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Випуск 62(6). С. 86–97. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1832>. (Web-of-Science).

26. Бескорса О. С. Теоретичні основи організації навчальної діяльності студентів педагогічних ВНЗ. *Science Review : Open Access Peer-reviewed Journal*. 2018. Volume 5(12), Issue 1. Pp. 46–50. (Index Copernicus)

27. Beskorsa O., Lyashova N., Pomyrcha S., Ishutina O., Khvashchevska O. Implementing the Praxeological Approach to Teaching Practice at Pedagogical University. *TEM Journal*. 2020. Volume 9(1). Pp. 335–343. DOI: 10.18421/TEM91-46. (Scopus).

28. Beskorsa O., Tsvietkova H., Pryimenko L. Development of media education in Canada: a brief history. *SHS Web Conf*. 2020. Volume 75. Pp.1–10. DOI: 10.1051/shsconf/20207501001.

29. Бескорса О. С., Гаврілова Л. Г., Ішутіна О. Є. Модель цифрового освітнього середовища для підготовки вчителів початкової школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Випуск 81(1). С. 180–191. DOI: 10.33407/itlt.v81i1.3401. (Web-of-Science).

30. Beskorsa O., Havrilova L. Technologies of Distance Learning for Teaching Primary School Subjects of During the COVID-19 Pandemic. *Advances in Economics, Business and Management Research*. 2021. Volume 170. Pp. 292–298. DOI: 10.2991/aebmr.k.210320.050.

31. Beskorsa O., Havrilova L., Oriekhova V., Churikova-Kushnir O., Sofronii Z. A Survey Analysis of Art Teachers' Use of Transmedia Technology. *Multidisciplinary Journal for Education, Social and Technological Sciences*. 2021. Vol. 8(1). Pp. 58–84. DOI: 10.4995/muse.2021.14875. (Web-of-Science).

32. Beskorsa O., Havrilova L. CLIL as a Key Method of Developing Multicultural Competence of Pre-Service English Language Teachers at Primary School. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2021. Volume 557. Pp. 271–281. DOI: 10.2991/assehr.k.210525.032.

Статті в інших виданнях, збірниках наукових праць:

33. Бескорса О. С. Загальнодидактичний потенціал використання ІКТ у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Образованието и науката на XXI век* : Матеріали за 10-а міжнародна научна практична конференція. Том 7. Педагогічески науки. Фізическа култура и спорт. Софія : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2014. С. 13–16.

34. Бескорса О. С. Використання інтернет ресурсів у навчанні англійської мови. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : збірник наукових праць. 2015. Випуск 2. С. 141–147. URL: <http://www.pptma.dn.ua/index.php/uk/arkhiv-vipuskiv/za-2015-rik/vipusk-2-2015/211-vikoristannya-internet-resursiv-u-navchanni-anglijskoji-movi>

35. Бескорса Е. С. Modern approaches to forming intercultural competence. *Мир языков : ракурс и перспектива* : матеріали VI Міжнарод. науч. практ. конф. (г. Минск, 22 апреля 2015 г.). Том IV. Минск : БГУ, 2015. С. 6–9. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/120873>

36. Бескорса О. С. Психолого-педагогічні особливості навчальної діяльності молодших школярів. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23–24 червня 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 20–23.

37. Бескорса О. С. Формування професійно орієнтованої фонетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови в початковій школі засобами кейс-технології. *Молодий вчений*. 2017. № 9.2 (49.2). С. 43–48.

38. Бескорса О. С., Ішутіна О. Є., Лобачова І. М. Класифікація комп'ютерних технологій та їх роль у формуванні англомовної комунікативної компетентності молодших школярів. *Проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку територій* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ополе, 20–23 квітня 2017 р.). Ополе, 2017. С. 99–101.

39. Бескорса О. С. Філософський діалог як метод формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 26–27 вересня 2019 р.). Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2019. С. 12–14.

40. Бескорса О. С., Гаврілова Л. Г. Цифрова освітня комунікація: виклики сьогодення. *Методика викладання європейської інтеграції* : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. В рамках проекту Еразмус+ напряму ім. Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція історична ретроспектива та сучасність (м. Глухів, 15 грудня 2020 р.). Глухів, 2020. С. 12–17.

41. Бескорса О. С. Academic Plagiarism : Reasons and Ways of Preventing. *Перспективні напрями сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Слов'янськ, 19–20 травня 2020 р.). Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2020. С. 90–94.

42. Бескорса О. С. Види дистанційних занять із методики навчання іноземної мови в початковій школі. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 07–08 жовтня 2020 р.). Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2020. С. 3–6.

43. Бескорса О. С. Особливості планування нестандартних уроків іноземної мови на початковому етапі навчання. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів* : матеріали IV Міжнародної інтернет-конференції (м. Умань, 22 жовтня 2020 р.). Умань, 2020. С. 15–19.

44. Beskorsa O. New Trends in Using E-Platforms for Organizing Distance Learning. *Best Educational Practices : Ukraine, Europe, World* : II International Education Forum (Kyiv, January 24, 2021). Kyiv, 2021. Pp. 33–38.

45. Бескорса О. С. Training on democratic values for future primary school teachers of English. *Демократія та освіта: викладання та навчання демократії в початковій школі та педагогічній освіті* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Слов'янськ, 21–22 квітня 2021 р.). Слов'янськ, 2021. С. 20–24.

46. Бескорса О. Онлайн опитувальники як форма інтеракції під час дистанційного навчання в ЗВО. *Теоретико-практичні проблеми використання математичних методів і комп'ютерно-орієнтованих технологій в освіті та науці* : збірник матеріалів III Всеукраїнської конференції (м. Київ, 28 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 3–6.

47. Бескорса О. С. Електронні освітні ресурси як засіб формування цифрової культури майбутнього вчителя. *Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті : стан, досягнення, перспективи розвитку* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції (м. Черкаси, 11–21 березня 2021 р.). Черкаси, 2021. С. 224–226.

48. Бескорса О. С. Сервіси LMS платформи Moodle для організації комунікативної взаємодії в умовах дистанційного навчання. *Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення працівників сфери освіти* : тези VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 23 квітня 2021 р.). Чернігів, 2021. С. 19–22.

49. Beskorsa O., Navrilova L., Ishutina O. Launching the Digital Learning Portal for Primary School Teacher Training. *2021 IEEE International Conference on Smart Information Systems and Technologies (SIST) (Nur-Sultan, Kazakhstan, April 28, 2021)*. 2021. Pp. 1–7. DOI: 10.1109/SIST50301.2021.9465882.

50. Бескорса О. С. Використання відкритих онлайн курсів для розвитку професійної компетентності вчителів англійської мови початкової школи. *Проблеми та шляхи реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті* : матеріали II Міжнародної науково-методичної конференції (м. Харків, 20–21 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 181–187.

51. Бескорса О. С. Курс «Цифрова освітня комунікація» у навчально-методичному забезпеченні системи формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи». *Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти* :

матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Чернігів, 11–14 червня, 2021 р.). Чернігів, 2021. С. 143–147.

Бескорса О. С. Теорія і практика формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». – Слов'янськ, 2021.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи. Визначено особливості підготовки фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова) на сучасному етапі цифровізації освіти. Надано тлумачення цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи як сукупності особистісних якостей фахівця, що характеризуються усвідомленням цінностей цифрової епохи та власних потреб в оволодінні знаннями, уміннями, навичками, практичним досвідом використання цифрових технологій для ефективної цифрової комунікації під час реалізації професійної діяльності, у тому числі англійською мовою як засобом розширення сфери професійної взаємодії в сучасному цифровому світі. Визначено зміст та структуру досліджуваного феномена. Змодельовано систему формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи, розроблено навчально-методичне забезпечення означеної системи, до якого ввійшли загально-методичний дистанційний курс «Методика навчання іноземної мови (англ.)», дистанційні курси професійної спрямованості «Країнознавство» та «Англійська мова за професійним спрямуванням», дистанційний курс «Цифрова комунікація в освіті», цифровий портал «Початкова школа: навчання впродовж життя», навчальний посібник «Цифрові освітні ресурси для уроків англійської мови в початковій школі»; визначено педагогічні умови ефективної реалізації спроектованої системи: оновлення змісту професійно орієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів англійської мови початкової школи відповідно до тенденцій цифровізації освіти; розвиток мотивації до формування цифрової культури майбутніх учителів англійської мови початкової школи; створення вебсередища дистанційного навчання майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта (спеціалізація – Англійська мова), розроблення та підтримка дистанційних курсів професійно орієнтованих дисциплін; надання майбутнім учителям англійської мови початкової школи необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з цифровими технологіями та цифровим контентом; організація ефективної цифрової комунікації учасників освітнього процесу, розвиток нетикету та цифрової колаборації.

Ключові слова: цифрова культура, майбутні вчителі англійської мови початкової школи, цифровізація освіти, цифрові технології, цифрові освітні ресурси, цифрова комунікація, система формування цифрової культури майбутніх учителів

англійської мови початкової школи, навчально-методичне забезпечення, педагогічні умови.

Бескорая Е. С. Система формирования цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет». – Славянск, 2021.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и научное решение проблемы формирования цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы. Определены особенности подготовки специалистов специальности 013 Начальное образование (специализация – Английский язык) на современном этапе цифровизации образования. Представлено толкование цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы как совокупности личностных качеств специалиста, характеризующихся осознанием ценностей цифровой эпохи и личной необходимости в овладении знаниями, умениями, навыками, практическим опытом использования цифровых технологий для эффективной цифровой коммуникации в профессиональной деятельности, в том числе на английском языке для расширения сферы профессионального взаимодействия в современном цифровом мире. Описано содержание и структура изучаемого феномена. Смоделирована система формирования цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы, разработано учебно-методическое обеспечение системы, куда вошли методический дистанционный курс «Методика обучения иностранному языку (англ.)», профессионально ориентированные дистанционные курсы «Страноведение» и «Английский язык профессиональной направленности», специальный дистанционный курс «Цифровая коммуникация в образовании», цифровой портал «Начальная школа: обучение в течение жизни», учебно-методическое пособие «Цифровые образовательные ресурсы для уроков английского языка в начальной школе»; определены педагогические условия эффективной реализации разработанной системы: обновление содержания профессионально ориентированных дисциплин подготовки будущих учителей английского языка начальной школы в соответствии с тенденциями цифровизации образования; развитие мотивации к формированию цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы; создание вебсреды дистанционного обучения будущих специалистов специальности 013 Начальное образование (специализация – Английский язык), разработка и поддержка дистанционных курсов профессионально ориентированных дисциплин; предоставление будущим учителям английского языка начальной школы необходимого комплекса знаний, умений и навыков работы с цифровыми технологиями и цифровым контентом; организация эффективной цифровой

коммуникации участников образовательного процесса, развитие нетикета и цифровой коллаборации.

Ключевые слова: цифровая культура, будущие учителя английского языка начальной школы, цифровизация образования, цифровые технологии, цифровые образовательные ресурсы, цифровая коммуникация, система формирования цифровой культуры будущих учителей английского языка начальной школы, учебно-методическое обеспечение, педагогические условия.

Beskorsa O. S. Theory and Practice of Developing Future Primary School English Teachers' Digital Culture. – Qualification scientific work printed as the manuscript.

The thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in Specialty 13.00.04 „Theory and Methods of Vocational Training”. – State Higher Educational Institution „Donbas State Pedagogical University”. – Sloviansk, 2021.

The thesis looks into theoretical generalisation and scientific solution of the issue of developing the primary school English teachers' digital culture. The training of professionals in specialty 013 Primary Education (specialisation – the English language) is divided into preliminary (1805–1930), reformation-search (1931–1947), scientific-search (1948–1983), experimental (1984–1990), information-reformational (1991–1999), European integration (2000–2016), and digital (2017 to present) stages. The leading trends of future primary school English teachers' professional training in foreign countries and its features at the current stage are singled out.

Future primary school English teachers' digital culture is defined as a combination of a specialist's qualities which are characterised by the awareness of digital era values and of personal needs to acquire knowledge, skills, practical experience of using digital technologies for effective digital communication while doing professional activities, including those conducted in English as a means of expanding the scope of professional interaction in today's digital world. The content and structure of the phenomenon under the study are defined in unity of motivational and axiological (motives, needs, and interests in using digital technologies in professional activities; awareness of values of information, knowledge, and digital communication), cognitive (knowledge about processes, types, and forms of digital content, ways of implementing digital technologies in learning English at primary school, peculiarities of arranging and conducting digital communication), activity-technological (skills to use digital technologies, to create and implement digital content, an ability in digital creativity, skills to digitally communicate, and to follow the netiquette rules), and reflexive (skills to analyse and adequately assess the level of development of digital culture, desire to digital self-development, an ability to arrange the further self-education and self-improvement) components.

The system of developing future primary school English teachers' digital culture is designed as a holistic and manageable set of components (conceptual-target, content-based, technological, evaluative-reflexive), which takes into account the needs and requirements of education digitalisation, in particular, the increasing significance of distance learning, conceptual changes, caused by the implementation of New Ukrainian school, aimed at making general didactic, educational-methodical and information-

technological support of training of professionals in specialty 013 Primary Education (specialisation – the English language); the model of the system is designed as a graphic depiction of specially organized interaction of scientific and pedagogical workers and students in the digital educational environment of professional training.

The learning and methodological support of the system is developed. It includes:

- distance course „Methods of teaching the foreign language (Eng.)”, developed at LMS platform Moodle at SHEI „Donbas State Pedagogical University”, which gives future professionals in specialty 013 Primary Education (specialisation – the English language) an opportunity to acquire the theoretical knowledge and practical skills to effectively use digital technology in both teaching and learning process at primary school;
- distance courses of professional orientation „Country Study” and „The English Language on Professional Purposes”, developed at LMS platform Moodle at SHEI „Donbas State Pedagogical University” and aimed at mastering the skills to use digital foreign language content, transform it, change the scope and form of its further presentation;
- distance course „Digital Communication in Education”, developed for giving the theoretical knowledge and practical skills in academic intercultural communication in the conditions of digital environment;
- digital portal „Primary school: lifelong learning” as a digital environment of training of future professionals in specialty 013 Primary Education (specialisation – the English language) which is an open digital space for implementing the system of developing future primary school English teachers’ digital culture;
- tutorial „Digital learning resources for English lessons at primary school” with the recommendations about practical use of digital technologies and developing digital learning resources for teaching English at primary school.

The pedagogical conditions of effective implementation of the developed system are defined. They are: updating the content of professionally oriented academic disciplines of future primary school English teachers’ professional training according to the trends of digitalising education; developing the motivation to enhancing future primary school English teachers’ digital culture; designing web-environment of distance learning of future professionals in specialty 013 Primary Education (specialisation – the English language), developing and supporting distance courses of professionally oriented academic disciplines; giving future primary school English teachers the necessary complex of knowledge and skills to work with digital technologies and digital content; arranging effective digital communication of the educational process participants, developing the netiquette and digital collaboration.

The result of implementing the system is the positive dynamics in the levels of development of future primary school English teachers’ digital culture.

Key words: digital culture, future primary school English teachers, digitalisation of education, digital technologies, digital learning resources, digital communication, system of developing future primary school English teachers’ digital culture, learning and methodological support, pedagogical conditions.

Підписано до друку 16.08.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 1917.

Видавництво Б. І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
